

Elina Melgin

Profeetaksi omalle maalleen. Alvar Aallon maineen rakentuminen 1920- ja 1930-luvulla Suomessa

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Alvar Aallon menestys maailmanluokan arkkitehdiksi sisälsi paitsi ylivoimaista ja ainutlaatuista osaamista myös propagandaa, oman aikamme käsitteellä markkinointiviestintää ja lehdistösuhteita. Aalto oli vuorovaikutuksellinen, avoin ja helposti yhteistyö- ja ystävyysuhteita solmiva persoona. Hän oli kansainvälisesti verkottunut oman alansa ihmisiin Pohjoismaissa ja Euroopassa heti uransa alussa. Artikkelissa kuvataan, mitä nuori Aalto halusi päivälehtien avulla kertoa suurelle yleisölle kotimaassaan. Mistä sanomalehdet kirjoittivat ja milloin julkisuudesta tuli niin suurta, että Aaltoa saatettiin kuvata poikkeuksellisenä mestarina? Artikkelin pääaineistona on käytetty Kansalliskirjaston digitoituja sanomalehtiä 1920- ja 1930-luvulta. Vaikka arkkitehti Aallosta on kirjoitettu läjäpäin teoksia, tämä artikkeli avaa ensimmäistä kertaa systemaattisesti Aallon aktiivista julkisuustyötä, niin sanottua työprosessia, johon pressisuhteet kuuluivat olennaisena osana.

Alvar Aalto, julkisuus, maine, sanomalehdet, 1920-luku, 1930-luku, propaganda, arkkitehtuuri, taideteollisuus, muotoilu

Johdanto

Hyvin harvoista suomalaisista on kirjoitettu eri puolilla maailmaa yhtä paljon kuin arkkitehti Alvar Aalosta. Lähes kaikissa häntä käsittelevissä kirjoissa kerrotaan, miten taitava Aalto oli solmimaan suhteita ja vaikuttamaan. Hän osasi puhua ja kirjoittaa kiinnostavasti sekä verkostoitua erilaisilla foorumeilla arkkitehtuurin ammattipiireistä rakennustyömaalle. Suhdetoiminnan onnistumista lehdistöön päin edisti hänen seurallinen ja vilkas persoonansa. Se, miten Aalto käytti julkisuutta hyödykseen, kaipaa akateemista tarkastelua, eräänlaista todentamista. Historiantutkimuksessa on tärkeää tulkita menneisyyttä yhä uudestaan omasta ajasta käsin sekä eri kulmista. Aalto-säätiön arkistosta löytyy noin 7000 Aallon ja hänen puolisojensa elämäntyötä koskevaa lehtileikettä.¹ Artikkeleita on olemassa kuitenkin huomattavasti enemmän; kokoelman keränneillä Aalloilla ei voinut olla pääsyä kaikkiin lehtiin. Kansalliskirjastoon on digitoitu Suomessa julkaisut sanomalehdet. Ne ovat olleet päälähteinäni hakusanalla Alvar Aalto. Artikkeleita on satoja pelkästään 1920- ja 1930-luvulta. Uusimmissa tutkimuksissa mainittu niin sanottu Aallon ”työprosessi”² julkisuuteen liittyen saa tästä artikkelista todistusvoimaa. Artikkelini vastaa kysymyksiin, millaisesta julkisuuteen kohdistuvasta toimintatavasta oli kysymys, millaisia artikkeleita läpimurtoaan tekevistä Aallosta kirjoitettiin ja milloin hänestä tuli kuuluisa Suomessa.

Painetuilla sanomalehdillä oli tärkeä rooli Aallon ajatusten ja tekemisten levittäjänä suurelle yleisölle. Kyse oli aikalaistermillä propagandasta tai tiedottamisesta, jota voidaan kutsua myös julkisuustyöksi (*publicity business*), joksi suhdetoimintaa luonnehdittiin 1920-luvulla Yhdysvalloissa ennen kuin siellä otettiin käyttöön muualle maailmaan, myös Suomeen levinnyt *public relations* eli PR-työn käsite.³ Suomessa suhdetoiminta eli PR otettiin käyttöön vasta toisen maailmansodan jälkeen. Aikakauden muotikäsitteen propagandan käytölle nähtiin pitkään perusteita Suomessa.⁴ Tarkasteluperiodi on rajattu ajasta, jolloin harva suomalainen tiesi, kuka on Alvar Aalto, aina siihen vaiheeseen, kun hän oli kotimaassaan ammattikollegojensa jalustalle nostama kansainvälinen huippuarkkitehti. Aalto vaikutti aktiivisesti päivälehtien suuntaan. Hän järjesti pressitilaisuuksia erityisesti uransa alkupuolella.⁵

Olen käynyt läpi satoja Aaltoa käsitteleviä Kansalliskirjastoon digitoituja sanomalehtikirjoituksia 1920-luvulta 1940-luvun alkuun. Leikkeitä ei ole vielä systemaattisesti digitoitu Kansalliskirjastoon tätä myöhemmältä ajalta. Olen tarkastellut myös talvi- ja jatkosotaa, joissa Aallolla oli tärkeä maakuvaan liittyvä rooli New Yorkin Suomen paviljongin suunnittelijana, mutta myös aktiivinen propagandistin rooli kotimaassaan.⁶ Olen käyttänyt lähteinä myös Aalto-arkiston lehtileikkeitä sekä kirjeenvaihtoa ja tutkimuskirjallisuutta. Arkkitehtuurikirjoista olen seurannut Aallon toteuttamia projekteja nähdäkseni, mitkä asiat ja kohteet olivat näkyvimmin esillä sanomalehdissä. Vaikka Aalto-arkisto on erittäin suuri, sieltä ei kuitenkaan löydy lehdistölle tai uutistoimistolle suunnattua aineistoa, kuten kirjeitä tai sähköitä tähän artikkeliin liittyvältä aikajaksolta.⁷

Samalla kun kuvailen Aallon lehdistöön kohdistuvaa tietoista vaikuttamista, tuon esiin joitain hänen monipuolisen verkostonsa henkilöitä, jotka liittyvät tämän artikkelin tarkoitukseen. Kotimaan lehdissä siteerattiin mielellään ulkomaalaisia asiantuntijoita, jotka olivat Aallon yhteistyökumppaneita ja ystäviä. Pohdin Aallon maineenrakennusta aikalaiskäsitteillä sekä joillakin oman aikamme viestintätermeillä. Olen käyttänyt suoria lainauksia (virheineen) lehtien palstoilta, sillä ne antavat käsityksen käytetystä kielestä ja suuren yleisön käsityksistä esimerkiksi funktionalismista. Liikun ajassa pääosin kronologisesti. Kyseessä on yleiskatsaus Aallon maineen rakentumiseen Suomessa. Aallon rakennuskohteita ei esitellä tarkasti, eikä puoliso Aino Aallon osuutta ole erikseen huomioitu. Yhteistyökumppani Aino Marsio-Aalto nostettiin esiin kotimaisissa lehtijutuissa 1930-luvun alussa, kun Aallot ryhtyivät markkinoimaan modernia huonekalu- ja sisustustuotantoaan.

Artikkeli antaa käsityksen suomalaisten sanomalehtien tavasta toimia 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Aallon suhdetoiminta lehtimiehiin antaa myös käsityksen markkinointiviestinnän merkityksestä maineenrakennuksessa. Tuolloin oikea käsite oli, kuten jo mainittu, propaganda, mutta propagandalla oli ennen toista maailmansotaa myönteisempi merkitys kuin nykypäivänä. Aalto pyrki lehtihaastatteluisaan kertomaan näkemyksistään kokonaisvaltaisen rakennetun ympäristön ja asumistuotannon standardisoinnin kehittämiseksi. Ideat ja ajatukset esiintyvät hyvin runsaina. Yhdessä jutussa saattoi esiintyä monta eri aihetta. Aallolla oli tarve toimia sivistäjänä, uusien ideoiden esiintuojana niille kansalaisille, jotka eivät sivistyneistön joukkoon kuuluneet.⁸

Lähes neljäkymmentä vuotta sitten julkaistu *Penguin Dictionary of Design and Designers*⁹ esittelee viidensadan sivun verran maailman vaikutusvaltaisimpia taiteilijoita, muotoilijoita, arkkitehteja ja tyyli-suunnittajia. Kirja alkaa kohdasta Alvar Aalto. Kirjasta löytyy myös muutama muu suomalainen: Eero ja Eliel Saarinen, Tapio Wirkkala sekä Timo Sarpaneva. Maailman tunnetuimpien osajien joukkoon pääseminen vaati huippuosaamisen lisäksi suhteita, julkisuutta ja julkisuuden hallintaa. Profilointiin liittyvä työ ei ole sattumaa tai pelkästään osaamiseen perustuvaa, sillä julkisuuden havittelu ja siinä pärjääminen edellyttää aina systemaattista työtä. Suomalaisen muotoilun kultakauden tarinassa, johon Wirkkala ja Sarpaneva liittyvät, on sisäänrakennettuna vahva markkinointitarina.¹⁰ Mutta Aalto toimi jo vuosikymmeniä sitä ennen oivaltaen julkisuuden arvon. Selvitykseni perusteella hän oli työssään erittäin taitava, ahkera, määrätietoinen ja kekseliäs. Hän oli suhdetoiminnassaan poikkeuksellisen taitava. Hän hoiti lehdistösuhteita kutsuamalla toimittajia sekä toimistoonsa että rakennustyömaalle kuuntelemaan, mitä hänellä oli sanottavanaan. Hän mitä todennäköisimmin kirjoitti kirjeitä tai sähköitä sekä soitti puhelimella lehtimiehille, vaikka tästä ei ole kirjallisia todisteita olemassa. On myös mahdollista, että jotkut sanomalehtien artikkelit olivat hänen itsensä kirjoittamia. Koska lehtijuttujen kirjoittajien nimiä ei tuohon aikaan painettu lehteen, Aallon osuudesta on vain vähän todisteita.¹¹

Artikkelini rajaus uran alkuvaiheeseen on kiinnostava, koska tuona aikana sanomalehdet julkaisivat vain jonkin verran valokuvia. Aalto sai lehdistä runsaasti palstatilaa, koska ymmärsi panostaa kuviin ja niiden saatavuuteen lehdille. Artikkeleista tuli näyttäviä, vaikka juttujen merkkimäärä olisi ollut maltillinen. Lyhyidenkin juttujen yhteydessä julkaistiin usein hänen kasvokuviaan. Rajaus on kiinnostava myös siksi, että 1920- ja 1930-luvun Suomesta ei tiedetty maailmalla juuri mitään. Maailmannäyttelyt olivat merkittäviä tapahtumia paitsi Aallon maineen kasvun myös Suomi-kuvan kannalta.

Kun ulkomaanmatka oli uutinen

Alvar Aallolla oli suhde lehdistöön jo nuorena. Radion rinnalla aikakauden tärkein joukkotiedotusväline oli sanoma- ja aikakauslehdistö. Sanomalehtiä lukivat tavalliset kansalaiset ja juuri niillä oli tarjottavanaan loistava alusta Aallon ajatusten ja töiden esilletuomisessa. Aalto halusi vaikuttaa yhteiskunnalliseen kehitykseen. Hän oli avoin ja vuorovaikutuksellinen ajattelussaan, mutta lehtien perusteella keskustelua tai kommentointia ei syntynyt.

Aalto teki nuorena kirjoittavan toimittajan töitä. Hän kirjoitti taiteeseen liittyviä lehtijuttuja omalla nimellään ja kuvitti niitä omin piirroksin. Hän kirjoitti perusteellisia pohdintojaan arkkitehtuurista, kuten asuinoloista tai kaupunginsuunnittelusta, ammattilehtiin, etenkin *Arkkitehti*-lehteen. Niitä on käytetty paljon Aalto-tutkimusten materiaalina. Aallon allekirjoittamista teksteistä on toimitettu kooste. Kirjaan on valittu pieni osa Aallon kirjoittamia tekstejä ja litteroituja puheita, mutta niistä saa melko kattavan käsityksen hänen kiinnostuksen kohteidensa runsaudesta vuosikymmenten aikana.¹² Osa kirjan teksteistä oli

sanomalehtiin suunnattuja kolumneja, selostuksia tai muita tekstejä. On selvää, että omien juttujensa tuottajana Aalto oppi jo varhain ymmärtämään, millä logiikalla ja prosessilla sanomalehti toimii. Aalto asui Jyväskylän vuosinaan *Sisä-Suomi* -lehden toimituksen naapurissa. Aalto vieraili usein toimituksessa ja laittoi joskus pakinankin lehden palstoille.¹³ Aalto ryhtyi hyvin varhain raportoimaan paikallislehdille ulkomaan matkoistaan. Vuonna 1921, kun 23-vuotias Aalto oli matkustanut Riikaan, jossa opasti ja esitelmöi yksityisessä taidenäyttelyssä diplomaatti- ja kulttuuriväelle, hän käytti tilaisuutta kertoa siitä sanomalehdessä koko Suomelle.¹⁴ Kansainväliset kokemukset olivat tuolloin harvojen käsissä, ja kaikenlainen informaatio kiinnosti. Suomi-kuvaa rakennettiin pääasiallisesti ulkoasiainministeriön ja lähetystöjen avulla, ja kulttuuritapahtumilla oli tärkeä rooli hiljattain itsenäistyneen maan tunnettuuden edistämässä.¹⁵

Aalto oivalsi varhain, että pelkkä lähtö ulkomaille saattoi olla uutinen. Kun hän palasi matkoilta, se varsinkin oli uutinen. Matkaraportit toimivat lehdistötilaisuuden tavoin. Aalto kertoi lehdistölle esimerkiksi käyneensä Frankfurtissa ”ainoana suomalaisena” nykyaikaista rakentamista koskevassa kongressissa.¹⁶ Vaikka matkaselostusten sisältö oli puhtaasti ammatillista, lehdet kuitenkin kirjasivat tarkkaan matkan antia. Lehdet saattoivat esimerkiksi referoida esitelmän sisältöä, jonka arkkitehti oli pitänyt toisille arkkitehdeille.¹⁷

Tärkeä sanomalehti Aallon uran alkuvaiheessa 1920-luvulla oli *Iltalehti*. Se kertoi Aaltoon liittyviä asioita, mutta Aalto kirjoitti itsekin siihen juttuja. Kuvataidetta Aalto teki koko elämänsä, ja hän myös kirjoitti näyttelyarvosteluja tai pohdiskelujaan taiteesta.¹⁸ Se, että *Iltalehti* sitten seurasi Aallon uraan liittyviä käännteitä hyvinkin tiiviisti, on luonnollista, koska Aalto tunsii *Iltalehden* toimituksen jäseniä. 1920-luvun alussa *Iltalehden* vastaavana toimittajana toimi Yrjö Koskelainen, joka oli myös suomenkielisten sanomalehtimiesten yhteisjulkaisu *Jousimiehen* vastaavan toimittajan roolissa. Aalto kuului lehden vakioavustajiin.¹⁹

Aallon suhteet sanomalehtiin olivat nykypäivän näkökulmasta joustavat. Hän toimi sekä kirjoittajana että kirjoitusten kohteena. Hän ei ollut poikkeus, sillä sivistyneistö Suomessa oli suppea ja roolit muillakin kulttuurihenkilöillä monipuoliset. Jutuista käy ilmi, että Aalto antoi ”selostuksia” lehdille. Niitä kutsuttaisiin tänä päivänä lehdistötilaisuuksiksi. Aalto kutsui toimittajia paikalle ja antoi tapaamisissaan tarvittavia materiaaleja, kuten valokuvia ja rakennuspiirrosten kopioita lehtijuttujen kirjoittajille. Hyvin moni artikkeli alkaa sillä, että Alvar Aalto esitelmöi. ”Tampereen teollisuusnäyttelyn arkkitehti Alvar Aalto on meille jättänyt muutamia piirustuksia näyttelyn rakennuksista ja samalla antanut erinäisiä tietoja työn edistymisestä näyttelypaikalla ja tulevasta ohjelmasta siellä”.²⁰

Myönteinen julkisuus edisti luonnollisesti Aallon tavoitteiden saavuttamista. Tänä päivänä puhuttaisiin markkinointiviestinnästä tai brändityöstä. Suuren yleisön parissa saattoi artikkelin nähdä potentiaalinen tilaaja. Uransa alussa Aalto joutui kilpailemaan toimeksiannoista. Muutto Jyväskylään oli luonteva ratkaisu, koska siellä esiintyi vähemmän ammatillista kilpailua.²¹ Vuosina 1927–1935 Aalto teki parikymmentä kilpailutyötä, muttei voittanut niitä. Tuona aikana syntyivät kuitenkin maineen nousun kannalta keskeiset työt: Paimion parantola (1929–1933), Turun Sanomien toimitalo (1930) ja Viipurin kirjasto (1927–1935) Lisäksi Aalto teki tilaustyönä Toppilan sellutehtaan (1930–1931), joka onnistui ja vaikutti myöhempiin, kuten Sunilan sellutehtaan (1938) sekä Anjalan paperitehtaan (1938–1939) tilauksiin.²² Tehtaista tai metsäteollisuusprojekteista ei sanomalehdissä kirjoitettu samaan tapaan kuin Aallon matkaraportteista, Paimion parantolasta tai muotoilusta.

Sanomalehtien uutiset muistuttivat toisinaan. Tämä kieli siitä, että uutinen saattoi levitä esimerkiksi sähköä. Osa jutuista painettiin samanlaisina eri lehtiin riippumatta lehtien poliittisesta luonteesta. Toimituksilla ei ollut tuohon aikaan resursseja tai pyrkimyksiä tutkivan journalismin tekemiseen. Esimerkiksi Tampereen teollisuusnäyttelyä koskeva juttu ilmestyi tarkalleen samansisältöisenä ainakin seuraavissa sanomalehdissä: *Karjalan maa*, *Uusi Aura*, *Tammerfors Aftonblad*, *Kauppalehti*, *Loviisan Sanomat*, *Punkalaitumen Sanomat* ja *Kauppalehti*, joka kertoi, ettei lehti ollut varsinaisesti haastatellut vaan Aalto oli ”antanut

seuraavia tietoja” näyttelystä.²³ Lehtien poliittisella luonteella ei näytä olleen vaikutusta Aallosta kertoviin artikkeleihin. Aallon kiinnostus oli vielä 1930-luvun alussa poliittisesti vasemmalla, kuten Bauhaus-arkkitehdeilla tai Euroopan modernisteilla, mutta nationalismin nousu ja sodan uhka vuosikymmenen toisella puoliskolla vaikuttivat hänen yhteiskuntapoliittisen katsantonsa kallistumiseen päinvastaiseen suuntaan. Sodan aikana Aalto toimi valtion tehtävissä propagandistina.

Lehdet siteerasivat muiden lehtien juttuja, etenkin jos niitä oli julkaistu ulkomaisissa lehdissä. Ajatus siitä, että maineen voi Suomessa rakentaa helposti, jos sellaisen on ensiksi onnistunut saamaan ulkomailla, saa todistusvoimaa tästä tosiasiasta. Aalto käytti tätä ideaa hyväkseen huonekalutuotantonsa markkinoinnissa. ”Kukaan ei ole profeetta omalla maallaan” otsikoi lehti ja kertoi, että Englannissa ja muualla Euroopassa tiedetään Aallon uusista puisista huonekaluista, mutta Suomessa niistä ei tiedetä juuri mitään.²⁴ Arkkitehtuuritoimeksiannoistaan Aalto raportoi systemaattisesti lehdille. Esimerkiksi Seinäjoen suojeluskuntatalosta uutisoitiin siinä vaiheessa, kun piirustukset oli tilattu häneltä.²⁵ Aalto myös osti ilmoitustilaa sanomalehdistä. *Keskisuomalaisessa* ilmestyi säännöllisesti Aallon toimiston ilmoitus: osoite ja puhelinnumero. Aalto ymmärsi markkinoinnin voiman. Hänelle oli päivänselvää, että arkkitehtitoimiston nimen pitää olla esillä usein tunnettuuden kasvattamisen vuoksi.

Aalto ei pidättäytynyt ammattinsa asioissa, vaan selosti myös ”virkistysmatkojaan” lehdille, kuten kesällä 1930 vaimonsa ja ruotsalaisen arkkitehtipari Asplundin kanssa tekemäänsä matkaa Ruotsiin ja Norjaan. Aalto kertoi lehdille kaikenlaista matkalla näkemäänsä, kuten korkeakoulun opetukseen liittyvästä ”kriisistä” tai pienviljelijöiden asuntoasioista. Selostuksissa mainittiin myös Oslon uusi teatteri, vertailtiin Oslon ja Suomen asuntopolitiikkaa sekä selostettiin autolla ajelun vaaroista.²⁶

Erottautuminen uudistajana

Arkkitehti Aalto alkoi heti uransa alussa ottaa vahvasti kantaa oman alansa kehitykseen. Eeva-Liisa Pelkosen mukaan Aalto esitelmöi rakennuksiensa ratkaisuja ja filosofisia lähtökohtia, mutta kertoi mielellään lehdille myös yleisemmistä asuinoloista, kaupunkiarkkitehtuurista sekä alan kehityksestä ulkomailla, jota hän seurasi matkoillaan. Aalto kertoi myös muun muassa monista tilaamistaan ulkomaisista arkkitehtuurin ammattilehdistä sekä aikakauden ajankohtaisista henkistä kulttuuria kuvaavista kirjoista. Hän oli saanut arkkitehtuuriopettajiltaan vaikutteita ja innoitusta kansallisen kulttuurisen identiteetin rakentamiseen 1910-luvulla, mutta perustettuaan toimistonsa Jyväskylään vuonna 1923 hän löysi sanottavaa pikemminkin sellaisista seikoista, jotka Suomessa eivät olleet kovinkaan hyvin.²⁷

Vaikka Aallon välittämä sisältö oli usein hyvinkin tiukasti vain ammattipiirejä kiinnostavaa, yleis-sanomalehden toimittajat kirjjasivat silti tarkkaan ylös sen, mistä Aalto halusi suurelle yleisölle kertoa. Hän osasikin kertoa tavalla, joka suorastaan innosti toimittajakuntaa.²⁸ Toimittajan nimeä ei juuri koskaan julkaistu, paitsi jos kirjoittaja oli tunnettu asiantuntija, esimerkiksi arkkitehti. Toisinaan Aalto onnistui hivuttamaan juttuihin erottuvaa profiliaan ohi muiden. Hän halusi tulla nähdyksi uudistajana. Turun Sanomissa annettiin selkeästi ymmärtää, että Aalto edusti tulevaisuutta toisin kuin muotoilualan toinen vaikuttaja Arttu Brummer-Korvenkontio:

”Ennen on pidetty vuosittaisia taideteollisuusnäyttelyjä, mutta nyttemmin tulevat ne jakautumaan kahdelle linjalle, toinen jatkaa entiseen suuntaan, toinen tulee käsittämään asuntojen järjestyttämisen, olemaan siis n.k. asuntopositiivinen näyttely, johon ei oteta mitä tavaraa tabansa, vaan keskitettyä, ehdottomasti määrätyn ytimen ympärille rakentuvaa ainesta. Edellisen näyttelyn komisariona tulee olemaan taiteilija A. Brummer-Korvenkontio, jälkimmäisen piirustajana ja komisariona arkkitehti Alvar Aalto.”²⁹

Ammattitiedon popularisointi sujui Aallolta hyvin. Hän puhui usein ”asuntoprobleemista”, joka piti ratkaista.

*”Arkkitehti Aallon suunnittelema pienasuntotyyppi on oikea standardisoinnin näyte . . . Neljän muuttolaatikon sisällyksestä voi loihkia kokonaisen huoneiston sisustuksen tähän asuntoon. Pubelinsoitto vain tavarataloon ja koti on kohta kunnossa edellyttäen, tietenkin pienasuntotyyppistä taloa, joita toivottavasti meilläkin kohta aletaan rakentaa.”*⁶⁰

Särmikkäillä otsikoilla ja lausahduksilla saattoi erottautua kilpailijoista. Haastatteluihin perustuvat artikkelit sisälsivät paljon erilaisia asioita, kuten näkemyksiä asemakaavasta, kaupunkien väärin suunnitelluista kerrostaloista tai huonosti suunnitelluista leikkikalusta. Aalto ajoi kokonaisvaltaisempaa asumista, johon asunnon lisäksi kuuluivat muun muassa asemakaava, koulu, ulkoilma-ala, lastenhuolto, elintarvehankinta ja -valmistus ja liikenneyhteydet. ”Järkiperäistä asuntotuotantoa” sai aikaiseksi ainoastaan kokonaisu suunnitelman avulla.³¹

Funktionalismin pioneeri, kohta myös kriitikko

Funktionalismi tuli suurelle yleisölle tutuksi 1930-luvun alussa sanomalehtien välityksellä. *Helsingin Sanomat* tituleerasi Aaltoon keuhällä 1930 ”funktionalistiseksi” pioneeriksi.³² Käsite oli vielä aivan uusi ja sitä kummasteltiin Tukholman taideteollisuusnäyttelyn yhteydessä. Juuri tämän Tukholman näyttelyn on katsottu olleen tärkein ajankohta rationalistisen asuntosuunnitteluideologian leviämiseksi.³³ ”Turkulainen Alvar Aalto on semmoinen funktionalistinen arkkitehti ja siihen tyyliin hän laittoi myös Turun Maalaisten talon. Ja Helsingissä kohoaa parastaikaa toisia samanlaisia” kirjoitti eräs toimittaja otsikolla ”Kumma näyttely”.³⁴

Funktionalismista puhuttiin sanomalehdissä lähes aina, kun puhuttiin Alvar Aallosta. Hänen suhteensa tiukkaan modernismiin tai poliittisävytteiseen sosiaaliseen ajatteluun ei kestänyt kuitenkaan kauaa. Funktionalismin periaatteet eivät toimineet Suomen kaltaisessa maassa sellaisenaan. Aalto irtaantui omalle linjalleen. Hän ryhtyi kritisoimaan funktionalismia liian teknisenä ja kaavamaisena. Hän jalosti omaa aatteellista arkkitehtuurifilosofiaansa, johon kuuluivat muun muassa humanisuus ja psykologinen lähestyminen.³⁵

Muutettuaan Turkuun vuonna 1930 Aalto onnistui tekemään itselleen erittäin näkyvän roolin uuden kotikaupunkinsa Turun alueen sanomalehdissä. Hänestä ja hänen töistään julkaistiin edustavia valokuvia ja raportteja. *Turun Sanomien* 1930-luvun alun jutuissa olennaista oli kertoa, että Aalto oli paitsi funktionalisti myös turkulainen arkkitehti. Vuonna 1930 Aalto teki esimerkiksi Turun teatteriin lavastuksen Hagar Olssonin tekstin pohjalta tehtyyn, kiitosta saaneeseen näytelmään *S.O.S. Uuden Auran* mukaan oli tapahtunut ”funktionalismin onnistuneisuus reinhardtalaisen taiteen alalla”.³⁶ Vuosien 1930–1931 aikana Aalto alkoi esiintyä vaimonsa Ainon kanssa julkisuudessa standardihuonekalujen suunnittelijana. Uutiseksi nousi lehdessä muun muassa se, että hänet kutsuttiin ainoana suomalaisena berliiniläisen kustantamon (ja sen *Bauwelt*-rakennuslehden) järjestämään arkkitehtuurinäyttelyyn, jossa oli tarkoitus esitellä hänen omia ja sveitsiläiselle Wohnbedarfille suunnittelemaansa huonekaluja. Sitä, että yrityksen omisti Aallon ystävä Sigfried Giedion³⁷, ei mainittu. Tähän näyttelyyn oli kutsuttu vain 12 arkkitehtia, joiden joukossa oli tunnettuja nimiä, kuten Adolf Loos ja Marcel Breuer.³⁸

Konferenssimatkoillaan Aalto ystävystyi arkkitehtien kanssa, mistä oli paitsi iloa myös hyötyä kansainvälistymispyrkimyksissä. Vuonna 1933, kun Aalto osallistui arkkitehtien kokoukseen Välimerellä, *Turun Sanomat* otsikoi kuvan kera, että ”funkista opetetaan helleenien jälkeläisille”. Lehdessä oli seikkaperäinen selostus 17-päiväisen kongressimatkan agendasta, joista seitsemän päivää oli pyhitetty levolle, kuten lehti arkkitehtiä siteerasi.³⁹ Lehtijutussa pääpaino oli kongressin sisällössä, josta Aalto pääsi kertomaan laajasti, mutta juttujen monitasoisuus saattoi kiinnostaa sellaistakin lukijaa, joka ei arkkitehtuurista paljoa tietänyt. Ulkomaille matkusteleminen oli vielä tuossa vaiheessa harvojen etuoikeus.

Aalto halusi intohimoisesti uudistaa. Hän seurasi kansainvälistä arkkitehtuurikenttää ja pystyi valaisemaan esimerkein, millaista kehitys oli Euroopassa. Aallon konkreettisuus oli inspiroivaa alaa vähemmän tuntevalle toimittajakunnalle. Aalto myös vaikutti taustalla jopa kesken kaupungin virkamieskoneiston käsittelyn (Viipurin kirjastotalo).

”Arkkitehti Aallon tässä selostettu lausunto on ollut omiaan, tukemaan asemakaavalautakuntaa käsityksensä, siitä, että tehty ehdotus sisältää asian oikean ratkaisun. Miten rakennuksen yksityiskohtainen sijoittelu k.o. paikalle on sovittava, täytyy jäädä riippumaan siitä, minkälaisiksi piirustukset uutta paikkaa silmällä pitäen muotoillaan”, kuten lehti kertoi.⁴⁰

Kun Viipurin kirjastotaloprojekti myöhemmin eteni, vääriä tietoja levisi sekä paikasta että rakennuksesta. Lehdet halusivat saada Aallon näkemykset esiin, ja hän joutui ottamaan kantaa hieman haluttomastikin.⁴¹ Viipurin kirjaston vihkiminen uutisoitiin lehdissä. Esiin nostettiin rakennuksen akustiikka, ilmanvaihto, viihtyisyys ja käytännöllisyys. Otsikkotasolla esiintyi Lallukan nimi, sillä rakennus syntyi testamenttivarojen avulla.⁴²

Paimion parantola oli sensaatio

Turun lähelle valmistuva Paimion parantola kiinnosti päivälehtiä vuonna 1930. *Sosialisti* totesi, ettei parantolasta tulee todellakaan mitään hienoston hoitolaa.⁴³ *Turun Sanomat* siteerasi laajassa jutussaan arkkitehtiä, joka laajensi mainettaan uudistajana. Aalto oli kuukauden mittaisella Saksan matkallaan tutkinut muun muassa akustiikkaa, jotta parantolan käytävillä ei kaikuisi.⁴⁴ Tunnettuutta suuren yleisön parissa kasvattivat kansantajuiset uutiset. ”Vaikka allekirjoittaneen paatuneen vanhoillinen suu sanoikin parantolan nähdessään, että se on hullujenhuoneessa piirretty, täytyi vähin erin myöntää, että kaikessa kumouksellisuudessaan on sentään meininkiä takana.” Juttu syntyi lehtimiesjoukon tutustumiskierroksella Turkuun. Matka kesti kolme päivää ja siihen osallistui useita kymmeniä toimittajia eri lehdistä. Pelkästään yhden pylväsrivin varassa lepävää satojen ihmisten sairaalaa ei esimerkiksi eräs toimittaja ollut koskaan nähnyt.⁴⁵ Rakennuksen erikoinen lämmitysjärjestelmä ja keittiön ilmastointi herättivät myös huomiota. Kohteen kuvaus oli tarkkaa: ”Höyryt vangitaan erikoisen ventilationin avulla katosta riippuvien lasien muodostamiin eristettyihin alueisiin katossa, joista ne johdetaan ulos.”⁴⁶

Kuva 1. Nuori Alvar Aalto Paimion parantolan rakennusmaalla. Kuva: Alvar Aalto -säätiö.

Paimion parantolan rakennusprojektin edetessä Aalto alkoi saada merkittävää kansainvälistä huomiota, ja kotimaassaan hän oli yltänyt tasolle, jossa puhuttiin jo arkkitehtuurin vallankumouksesta.

”On huomattava, että arkkitehti Aalto edustaa arkkitehtikunnan nuorempaa, rohkeasti uusille urille uskaltavaa polvea, joka kaikissa pyrkii asettamaan uusimman rakennustekniikan ja rakennustaiteelliset näkökohdat mahdollisimman edullisesti palvelemaan käytäntöä. Paimion parantolarakennus edustaa tässä suhteessa suorastaan vallankumousta tähän asti käytännössä olleisiin rakennusmenetelmiin nähden.”⁴⁷

Aallot alkoivat saada 1930-luvun alkupuolella myös ulkomaisia tilauksia: esimerkiksi Sveitsistä ravintolan suunnittelutyön, jonka piti olla yhteistyöprojekti taiteilija Max Ernstin kanssa. Tätä pientä uutista julkaistiin hyvin monissa sanomalehdissä, ja uutinen oli eri lehdissä samanlainen.⁴⁸ Yhteistyöstä Euroopan kenties tunnetuimman avantgardistin kanssa on kertonut Aallon elämäkertakirjailija Göran Schildt, mutta myöhempi tutkimus on paljastanut, ettei Aalto itse asiassa suunnitellut suosittua tapaamispaikkaa, vaan sinne oli vain ostettu Aalto-huonekaluja.⁴⁹

Kollegat nostivat Aallon jalustalle

Ruotsinkielinen lehdistö Suomessa suhtautui Aaltoon erittäin myönteisesti. *Hufvudstadsbladet* käsitteli ta- sokkaasti arkkitehtuuria palstoillaan. Isoissa jutuissa kirjoittajana toimi arvostettu arkkitehti ja kriitikko Gustaf Strengell. Kesällä 1933 *Hufvudstadsbladet* antoi sivun kokoisen tilan kuvineen Aallon tuotannolle otsikoiden Paimion parantolan läpimurtotoekseksi.⁵⁰ Sanomalehdet tekivät toisinaan uutisia toisten leh- tien jutuista. Sanomalehti *Vaasa* referoi *Hufvudstadsbladetissa* ollutta arkkitehti Hilding Ekelundin artikkelia tuoden esiin Alvar Aallon taitavan ”propagandatoiminnan” uusien arkkitehtonisten aatteiden puolesta- puhujana.⁵¹ Se, että useampi sanomalehti julkaisi hyvin myönteisiä otsikoita Aallosta, voidaan tulkita ase- man etabloitumiseksi kotimaan ammattikunnan parissa jo aivan 1930-luvun alussa. On mahdollista, että ruotsinkielisten lehtien käännökset lähetettiin suomenkielisiin lehtiin Aallon toimistosta.

Kuva 2. ”Sanatoriet i Pemar. Den nya arkitekturens genombrottsverk.” *Hufvudstadsbladet*, 11.6.1933. Alvar Aalto -säätiö. Kuva: Elina Melgin.

Uusi Aura ja *Turun Sanomat* kirjoittivat usein arkkitehdista, joka asui kaupungissa vuo- sina 1927–1933. Aaltoa esiteltiin turkulaisena arkkitehtina kotimaassa, mutta suomalaisena tai suomenruotsalaisena ulkomailla. Erinomai- sen kansainvälisen kosketuksen lehtimiehiin Aalto sai vuonna 1931, kun *Turun Sanomien* erit- täin modernia toimitaloa esiteltiin eri maista saapuville toimittajadelegatioille. Arkkitehti sai olla isäntien mukana esittelemässä raken- nusta. Juuri Turun Sanomien toimitalo ja Pai- mion parantola herättivät kansainvälisten mie- lipidevaikuttajien ja sitä kautta yleissanomaleh- tien huomion. ”Suomi ei vielä tajua mikä voima sillä on Aallossa”, totesi eurooppalaisen modernismin voimahahmo Sigfried Giedion artik- kelissa, jossa referoitiin ulkomaisten ammatti- lehtien suitsutusta suomalaisesta arkkitehtuu- rista ja Alvar Aallon Turkuun suunnittelemista

kohteista.⁵² Giedion ja Alvar Aalto, kuten moni muu modernisti, olivat tutustuneet toisiinsa CIAMin (Congrès Internationaux d’Architecture Moderne) kokouksissa. Aalto ja Giedion kävivät kirjeenvaihtoa, jonka avulla Giedion pyysi Aalloilta kuvia lehtikirjoituksiensa kuvitukseksi.⁵³ Toinen merkittävä arkkiteh- tiystävä oli Laszlo Moholy-Nagy. Hän vieraili Turussa, ja erään artikkelin kuvassa hän ja silloinen puoli- sonsa poseeraavat Aaltojen kanssa upouuden Turun Sanomien toimitalon katolla. Moholy-Nagy oli aiem- min samana vuonna nähnyt Giedionin Saksan merkittävimmälle alan lehdelle valmistelevan Aaltoa kos- kevan jutun aineiston kuvineen.⁵⁴

Vuonna 1933, kun Aallot muuttivat Helsinkiin, järjestettiin Lontoossa Aaltojen huonekalunäyttely Fortnum & Mason -tavaratalossa. Nämä huonekalut olivat syntyneet Paimion parantolan ja Viipurin kirjaston sisustussuunnitelmien yhteydessä ja turkulaisen huonekalutehdas Korhosen tuotekehityksen yhteistyönä. Kattavin Aalto-huonekalujen näyttely pidettiin kuitenkin Helsingissä Strindbergin taidegalleriassa seuraavana vuonna.⁵⁵ Strindbergin näyttelystä ilmestyi useita kehuja artikkeleita, jotkin taidekriitikoiden signeeraamina (Einari Richter ja Onni Okkonen).

*”Kun Alvar Aalto on kääntänyt huomionsa huonekalutuotantoon, on se tapabtunut funktionalismin niin sanoakseni kansanomaisella linjalla: hän on tahtonut yhdistää hyvän ja huokean, esteettisesti laatuunkäyvän ja yksinkertaisen tarkoituksenmukaisen toisiinsa, yhtenäiseksi tulokseksi”.*⁵⁶

Aalto-huonekalut otsikoissa

Vuonna 1933 lehdissä esiintyi todella paljon artikkeleita Aalloista. Lehdet kirjoittivat artikkeleita Aallon tai joskus ”Finmarin” huonekaluista. Finmar perustettiin Englannissa Aalto-huonekalujen maahantuontiyritykseksi. Aino Aallon osuus Aalto-muotoilun tasavertaisena suunnittelijana on tullut tuoreissa tutkimuksissa esiin. Päähuomion sisustusta koskevista lehtiartikkeleista sai kuitenkin puoliso. Esimerkiksi arkkitehti Strengell kutsui Alvar Aaltoa nuoren arkkitehtuurin suolaksi ja ainoaksi, joka kykenee tunkeutumaan kirkkaasti ongelman ytimeen ja ratkaisemaan sen. Strengell viittasi satavuotiaaseen tunnettuun kevyeen wieniläiseen tuoliin, jolle Aalto oli pystynyt luomaan verrokin.⁵⁷ Aalto-huonekaluja oli esillä myös Brysselin maailmannäyttelyssä vuonna 1935, mutta Sveitsin paviljongissa, mitä esimerkiksi *Kauppalehden* toimittaja piti hyvin outona, vaikka itse huonekaluja hyvin merkittävänä.⁵⁸ Huonekalut olivat Aallon kehityshistoriassa tärkeitä siksi, että ne toivat helpotusta talousongelmiin, mutta myös runsaasti julkisuutta ja osaltaan mahdollistivat tietä kansainvälisiin toimeksiantoihin.

Lontoon tavaratalon näyttelystä tuli Aalto-huonekalujen viennille tärkeä päänavaus. Viennissä nähtiin yleisempää potentiaalia Suomelle, mikä luonnollisesti kiinnosti lehtiä. Jutuissa referoitiin englantilaisia Aallon ”suojelijoita” eli H. de C. Hastingsia ja Philip Morton Shandia, jotka olivat Aallon yhteistyökumppaneita, mutta myös arkkitehtilehtien toimittajia. Shand oli lisäksi Finmarin osakas.⁵⁹ Shand oli kirjoittanut Aallolle kirjeen vuosi ennen Lontoon näyttelyä, jossa kertoi kirjoittavansa laajaa betoniarkkitehtuuriin liittyvää teemanumeroa ja muistanut, että Aallolla saattaisi olla annettavaa tätä numeroa varten.⁶⁰ Ammattilehtijuttujen lisäksi Shand työsti tätä legendaarista näyttelyä. Kotimaan lehtijutuissa lainattiin otteita *Architectural Review*’stä sekä *Architects Journalista*. Kotimaan lehtien perusteella Lontoon tavaratalon huonekalunäyttelyn julkisuus ylsi suorastaan ilmiöksi. Shandia siteerattiin kriitikkona, mitä hän toki olikin, mutta hän oli kiinnostunut myös osakkaana Aalto-huonekalujen myynnistä tilaajille Englantiin. Lontoossa saadun julkisuuden myötä saatiin tilauksia, mutta toimituksissa esiintyi vaikeuksia. Yhtenä syynä on pidetty sitä, että arkkitehti Aaltoa kiinnostivat suunnittelutehtävät eivätkä liiketoiminnot.⁶¹ Lehtijuttujen perusteella koko Suomi iloitsi Aaltojen menestyksestä:

”Suomi on tällä näyttelyllä saavuttanut suuren sivistyksellisen ja teollisen voiton. Ja seuraus on, että Suomi on nyt englantilaisen silmissä tullut maaksi, joka tuottaa sekä laatutavaroita että raaka-aineita joukoittain. Mainetta, jollaista minkään ulkomaalaisen kansan on hyvin vaikea Englannissa saavuttaa, ei pitäisi olla vaikea säilyttää...Tämän pienen näyttelyn menestys on ollut mitä ilahduttavin niille, jotka, kuten minä, ovat työskennelleet sen aikaansaamiseksi”, lehti siteerasi Shandia.⁶²

Lontoon tavaratalon näyttely toimi myös osana Suomen virallista diplomaattista toimintaa ja maakuvan rakentamista:

”Suomen Lontoon ministeri Gripenberg avasi tänään suomalaisten huonekalujen näyttelyn, jonka Piccadillyllä sijaitseva suurliike Fortnum and Mason on järjestänyt ”Architectural Reviewin” kutsusta. Näyttelyssä on edustettuna useita suomalaisia toiminimiä, mutta enemmistönä näyttelyesineiden joukossa ovat Turun huonekalutehtaan valmisteet, jotka arkkitehti Alvar Aalto ja hänen rouvansa Aino Marsio-Aalto ovat piirustaneet. Arkkitehti Aalto on itse valvonut näyttelyn järjestelyä. Paitsi huonekaluja on näytteillä myös arkkitehtuuritöitä. Näyttelyn avajaisissa oli kutsuvieraita toistasataa, niiden joukossa ministeri Colville puolisoineen sekä useita taiteilijoita ja kuvanveistäjiä. Näyttelyn menestys on alusta pitäen kaupallisessakin subteessa erinomainen. Ostajien joukossa ovat m. m. ministeri Colville puolisoineen.”⁶³

Milanon triennale vuonna 1933, jossa Aallot olivat mukana, huomioitiin menestyksenä monessa lehdessä.⁶⁴ Seuraavaa vuoden 1936 Triennalea uutisoitiin myös, muttei kovin näyttävästi. Aallot menivät kiristyneessä poliittisessa tilanteessa Milanon näyttelyyn ilman muita taiteilijoita. Aalto sai 30 000 euron apurahan ulkoasiainministeriöltä ja ilmoitti lehdistölle saaneensa henkilökohtaisen kutsun Milanon näyttelyyn. Myös Artekin taustavoimat Aino Aalto ja Nils Gustav Hahl huomioitiin mediassa.⁶⁵

Aallot ystäväystyivät kollegojen kanssa ilmeisen nopeasti. Ystävät kirjoittivat suopeasti Aallosta ammattilehtiin, ja heitä haastateltiin päivälehtiin Suomessa. Brysselin maailmannäyttelyn (1935) yhteydessä Giedion lausui:

”Hra Aallolla on ihmeellinen työkyky, joka ilmeisesti on elimellisessä yhteydessä hänen syntyperäiseen suomalaisuuteensa ja sen positiivisiin puoliin. Hän kykenee sekä tunnetuista että tuntemattomista materiaaleista luomaan miltei yllättävällä välittömyydellä aivan uutta. Paras esimerkki siitä on hänen suomalaisen puun käsittelynsä. Mitä erikoisesti puuhuonekaluihin tulee, minun on sanottava, että tällä alalla ei oltu 100 vuoteen kyetty luomaan mitään uusia muotoja, ennen kuin arkkitehti Aalto on sen tehnyt saattamalla taiputetut puulevyt palvelemaan sekä muotoja että joustavuutta. Uskon, että tulevaisuudessa nämä tuotteet, varsinkin kun ne ovat kaikkien saatavissa, tulevat hyvin kysytyiksi ja samalla aikaansaavat uutta mukavuutta elämäämme.”⁶⁶

Kontaktit poikivat uusia kontakteja. Ystäväystyminen teollisuussuku Ahlströmiin kuuluvaan Maire Gullichseniin ja hänen puolisoonsa Harryyn poikivat Aalloille merkittäviä toimeksiantoja Villa Maireasta Sunilaan. Varhaisin yhteistyö liittyi yhtiöön nimeltä Artek. Se perustettiin vuonna 1935 edistämään Aaltohuonekalujen vientiä, nykyaikaista asuntokulttuuria ja suomalaisen taide-elämän kansainvälistymistä. Yhtiösopimuksen allekirjoittivat Aallot, Nils-Gustav Hahl ja Maire Gullichsen. On merkillepantavaa, että Artekin ”Manifestossa” propagandalla oli tärkeä rooli. Käsitteen on tulkittu tarkoittavan jonkinlaista edunvalvontaa, mutta alkuperäisessä asiakirjassa lukee selvästi ammattikirjallisuuden hallinta (*tillhandhabäl-lande av factidskrift*) ja omat propagandajulkaisut (*egna instruktiva och propagandistiska publikationer*).⁶⁷ Kyseessä oli Artekin mission levittäminen, ja propaganda oli aikakauden menetelmä siihen. Nykypäivän termin viestintä ja markkinointi nostettiin lähtökohtaisesti siis Artekin strategian ytimeen.

Maailman paras

Aalto esiintyi kesällä 1936 sanomalehtien palstoilla, koska oli voittanut Pariisin maailmannäyttelyn paviljonkikilpailun. Uutisointi oli laajaa pienimpiä sanomalehtiä myöten. Paviljongin suunnitelmista otettujen

hyvien kuvien avulla lyhyistäkin teksteistä tuli näyttäviä juttuja. Jotkut lehdet toivat esiin maailmannäyttelyn rakentamiseen liittyviä ongelmia.⁶⁸ Maailmannäyttely viivästyi, koska rautaa tarvittiin sotateollisuuteen. Jotkin lehdet huomioivat näyttelyn maakuvaullottuvuuden.⁶⁹ Helmer Adler kirjoitti monessa lehdessä julkaistun artikkelin maailmannäyttelyn mahtipontisesta propagandasta. Kiitosta ansaitsi vain Suomi. ”Mutta vielä muuan näyttelypaviljonki, joka ei ole lainkaan poliittinen, Suomen paviljonki. Kävin siellä ja tulin hyvin isänmaalliseksi. Sielläkin tehdään propagandaa, siellä mainostetaan suomalaista puuta.”⁷⁰ Nationalismin nousu liittyi maapropagandaan ja oli luonnollista, että Suomi haluttiin ajan hengessä nähdä ainutlaatuisena. Myös *Hufvudstadsbladetin* kirjeenvaihtaja oli samaa mieltä Adlerin kanssa, että Aallon paviljonki oli koko maailmannäyttelyn parhaiten onnistuneita.⁷¹

Aalto antoi syksyllä 1937 lehdille jälleen haastatteluja käytyään Ruotsissa. Tällä kertaa lehdet nosivat otsikkoon, että Ruotsi valmistautui vuoden 1939 maailmannäyttelyyn haastattelella turkulaista arkkitehtia.⁷² Tärkein haastattelujen fokus tässä yhteydessä kohdistui siihen, että Aalto oli esittänyt Ruotsissa näkemyksen pohjoismaisesta yhteistyöstä New Yorkin maailmannäyttelyn yhteyteen. Aallolla oli jo kokemusta maailmannäyttelystä, mikä teki hänestä merkittävän asiantuntijan seuraavaa koitosta varten. Pohjoismaisesta yhteistyöstä puhuminen päivälehdissä asettuu kiinnostavasti aikaan, jolloin pohjoismaista yhteistyöstä etsittiin poliittisella tasolla. Aalto otti näissä jutuissa kantaa yhteisen näyttelypuistoajatuksen lisäksi toimikuntakysymykseen, jossa näki parantamisen varaa.⁷³

Kun Aallolla oli soolonäyttely vuonna 1938 New Yorkissa Museum of Modern Artissa, alkoi nimi Aalto tulla tutuksi Yhdysvalloissa. Aalto-arkistosta löytyy parikymmentä ulkomaisen, pääasiassa amerikkalaisen lehden juttua vuosien 1938 ja 1944 välillä.⁷⁴ Tuon näyttelyn yhteydessä Aalto esitti kritiikkiään funktionalismia kohtaan, mutta näitä leikkeitä eivät suomalaislehdet referoineet.⁷⁵

New Yorkin maailmannäyttelystä 1939–1940 tuli varsinaisen Suomen tunnetuksi tekemisen foorumi. Talvisota syttyi marraskuussa 1939, ja Suomea kohtaan heräsi laajaa sympatiaa Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Suomen paviljongia keuhuttiin ja ylistettiin lehdissä. Esimerkiksi Eliel Saarinen antoi täyden tuen sille ja Aallolle.⁷⁶ Suomalaislehdet siteerasivat myös ulkomaalaisten lehtien arvosteluja Suomen paviljongista. Ruotsalainen tunnettu taidearvostelija ja Aallon tuttavapiiriin kuuluva Gotthard Johansson kehui Aallon ratkaisuja lehdissä. ”Aalto on puun Corbusier. Ei kukaan nykyaikainen arkkitehti ole osoittanut lähimainkaan samanlaista kykyä tuoda esille uusia ja puhtaasti nykyaikaisia kauneusarvoja tästä materiaalista.”⁷⁷

Sekä Aallon lähtö että paluu kahteen otteeseen Yhdysvalloista vuosikymmenen vaihteessa näkyi lehtimediassa. Utisoinnissa kerrottiin paviljongista, mutta myös Aallon mielipiteistä amerikkalaisesta kulttuurista, jota Aalto piti korkealaatuisena.⁷⁸ Myös se, että Aalto kutsuttiin Massachusetts Institute of Technologyn (MIT) kokeellisen rakennustaiteen tutkimuslaitokseen johtajaksi ja korkeakoulun professoriksi näkyi lehdissä.⁷⁹ Aalto oli tuolloin Suomessa jo julkisuudenhenkilö, jota menttiin vastaan satamaan tai vakoiltiin kesäpaikassaan Alajärvellä.⁸⁰

The Christian Science Monitor
Women's Page—February 12, 1941

Today's Woman

Tuesday, Friday—
Wednesday—Fashion

Edited by VERA CONNOLLY

Famous Finnish Couple—Alvar and Aino Aalto, Architects—Are Producing Unique Furniture in the United States

By Susanne Wasson-Tucker
Written for The Christian Science Monitor

Aino Aalto is a Finnish architect, mainstay and anchor of a partnership with her husband Alvar Aalto. From this partnership came many of the most important buildings in Finland—Sanatorium in Paimio, Library at Viipuri, Toppila Pulp Mill at Oulu, and others. Amongst their works abroad were the Finnish Pavilion at the Paris Exposition, 1937, and, best known to Americans, the Finnish Pavilion at the New York World's Fair.

All these buildings hold a unique place in architecture—having warmth, imagination, and humanity, besides fulfilling efficiently the practical purposes for which they were created.

Mrs. Aalto's triple role in the firm is that of interpreter for Mr. Aalto, architect and designer in charge of Aalto interiors and exhibitions; and, most important to her, mother of two children.

Aino Aalto loves music, reads literature in several languages (but rarely talks of what she knows), and is an excellent cook. Nothing is too unimportant for her interested attention. She will suddenly ask a guest, in great seriousness, "Could you tell me how you ironed that collar?" or, "How, exactly, do you get such a gleam in your shoes?" This past year, during which the two Aalto children—age 12—have not been able to go to school because of the war, Mrs. Aalto has tutored them abroad and in this country. Today they are well up in their lessons.

Arranged Exhibition
Mrs. Aalto is very strong, and she works like an engine—with such concentration that she can hardly be stopped. In the Triennale Exhibition in Milan, Italy, in 1936, there was a section devoted to the work of the Aaltos. Mrs. Aalto flew down from Finland to see the

Last summer Mr. and Mrs. Aalto spent most of their time working in the United States for the gradual reconstruction of bombed Finland—of which undertaking Mr. Aalto is in charge. They also found time, however, to arrange for the production in the United States of the furniture designed by them.

Aalto furniture was imported to the United States before the war and was used in such important places as the members' room of the Museum of Modern Art in New York City. Therefore it is good news to Americans that this furniture is once more available. In fact—the production of Aalto furniture in the United States will mean a tangible step in advance for American living. It replaces the geometrical solidity of recent modern furniture with lightness and open, flowing lines. It replaces the coldness of chromium with the warmth of wood.

Made of Laminated Wood
Aalto furniture is designed to take advantage gracefully of mass production. It is made of wood used in a new way. This time the wood is laminated, the laminations being glued and bent by machine with a minimum of processes. The chairs are extremely comfortable. The furniture is light in weight, inexpensive, and has a clear, lacquer finish which brings out the natural color of the wood. Modern architecture has been coming to the average person through the kitchen and bathroom. The result, when it reaches the living room and bedroom, is usually chilly. Therefore Aalto furniture, coming to the average family through the living room, dining room, and bedroom, should be a good influence. In New York, Aalto furniture is handled by Artex-Pascoe, Inc. The Boston distributors are Pillsbury and Vaughan.

—are now rushed to the scene, four on one truck. And these later, become parts of better and more permanent housing projects.

Mr. Aalto broadened this work last fall by conducting a course in research on housing at the Massachusetts Institute of Technology, under the Bemis Foundation. Ideas produced by the students may become part of a scheme for tomorrow's housing in Finland. The rough country and severe climate of Finland present some of the most difficult problems in the world for housing experts. Therefore the solutions of these problems will be helpful examples by which the rest of the world may benefit. It is hoped that this course at "Tech" will become a center of research for students of housing from many countries.

Mr. and Mrs. Aalto and their two children left the United States in October, 1940, with only 24 hours' notice, as they were informed by their Consul that the last boat, for an indefinite length of time, was about to sail for Finland. They went back to Finland to see to the rehousing of as many raid victims as possible before the worst of the winter could set in. They plan to return to this country as soon as traveling again becomes possible.

Courtesy of The Architectural Forum
Aino and Alvar Aalto are distinguished Finnish architects. Together they form a partnership that is responsible for many of the most important buildings in Finland. Mrs. Aalto has charge particularly of designing interiors and of arranging exhibitions of their work.

Kuva 3. "Famous Finnish Couple – Alvar and Aino Aalto, Architects – Are Producing Unique Furniture in the United States." *The Christian Science Monitor*, 12.2.1941. Alvar Aalto -säätö. Kuva: Elina Melgin.

Sota ja standardin asumisen filosofia

Lokakuussa 1939 juuri ennen Suomen ja Venäjän välisen sodan syttymistä järjestettiin asunonäyttely, jossa presidentti Kyösti Kallio ja poliittisia virkamiehiä oli läsnä avajaisissa. Alvar Aalto esitelmöi asunokysymyksistä näyttelyn yhteydessä.⁸¹ Aallot ajoivat voimakkaasti standardisointikysymyksiä ja pääsivät asiassa antamaan osaamistaan myös Ruotsiin.⁸² Alvar Aallon propagandistin rooli sodassa näkyi lehtien palstoilla pikku-uutisina ja aloitteina, joista uutisoitiin samansisältöisinä useassa lehdessä. Hän suunnitteli muun muassa liikennejärjestelyjä Kemistä Norjan kautta Jäämerelle⁸³, amerikkalaista kaupunkia Tampereelle⁸⁴, pohjoismaista jälleenrakennusinstituuttia⁸⁵ ja Oulun Koskikeskuksen uudelleenmuovailua.⁸⁶ Aalto suunnitteli myös Kokemäenjoen laakson asemakaavoitusta⁸⁷ ja Nekalan Asevelikylän Tampereelle⁸⁸. Aallon niin sanottu AA-järjestelmä eli valmiista puelementeistä koottavien standardisoitujen puutalojen kehittäminen alkoi 1930-luvun lopulla, ja talvisodan jälkeen näille puutaloille tuli todellista kysyntää. Aalto oli perehtynyt standardisointimenetelmiin Yhdysvalloissa.⁸⁹

Lopuksi

Alvar Aallon julkisuuteen liittyvä maineenrakennus 1920- ja 1930-luvulla oli poikkeuksellista. Hän saattoi olla sekä juttujen kohde, kirjoittaja että mainostaja samassa mediassa. Elettiin propagandan käsitteen aikakautta, eivätkä median ja viestinnän käytännöt olleet vielä kovin kehittyneitä. Viestinnän käsitteiden evoluution kaareissa Aallon monipuolista osaamista voitaisiin tänä päivänä kuvata käsitteellä strateginen

viestintä.⁹⁰ Sekin on muutoksessa, mutta sisältää Aallon maineenrakennuksen kannalta kolme tärkeää elementtiä: tavoitteeseen pyrkimisen, suunnitelmallisen vaikuttamisen ja julkisuuden kentät.⁹¹ Aalto käytti laajasti kotimaan sanomalehtiä sekä arkkitehtuurifilosofiansa, mielipiteidensä että toimeksiantojensa esilletuomiseen. Hän teki työtä systemaattisesti uutisoimalla kaikkea, minkä koki tähdelliseksi. Hän matkusti paljon ja verkostoitui laajasti. Hän osasi soveltaa matkoillaan havaitsemiaan hyviä käytäntöjä, paitsi arkkitehdin työssä myös maineenrakentamisen alueella. Aalto sai ystäviltään ja kumppaneiltaan eli tukijoukoiltaan suopeita lausuntoja ja myötätuulta uralleen. Aalto toimitti hyviä valokuvia lehdille, joten pienistäkin uutisista tuli näyttäviä lehtijuttuja. Tullessaan valituksi Suomen arkkitehtiliiton puheenjohtajaksi vuonna 1943 Aalto ryhtyi tekemään työtä koko kotimaisen arkkitehtuurikunnan puolesta esimerkiksi standardisoinnin kysymyksissä.⁹² Koko alan edustajana hänellä oli kasvavaa roolia erilaisissa seremonioissa, kuten Eliel Saarisen 70-vuotispäivässä, jossa hän toimi tilaisuuden isäntänä ja tervehdyksen lukijana sekä Yleisradiolle että Yhdysvaltoihin.⁹³ Hän toimi tämän päivän käsitteellä alansa ”spokespersonina”. Hyvin näytävissä vaikuttajan roolissa professori Alvar Aalto esiintyi vuonna 1945, kun Ateneumissa avattiin Amerikka rakentaa -näyttely valtiollisten juhluvieraiden läsnä ollessa.⁹⁴

Aallon kansainvälinen maine ammattipiireissä oli olemassa jo ennen kuin hänestä tuli julkisuuden henkilö suuren yleisön parissa Suomessa. Merkittäviä lehtijuttuja julkaistiin kotimaisissa päivälehdissä pitkin 1930-lukua. Paimion parantolan yhteydessä sanomalehtien jutuissa ilmestyi sellaisia sanoja, kuten läpimurto tai vallankumous. Sodan vuosina ja sen jälkeen Aalto nousi merkittäväksi yhteiskunnalliseksi, poliittiseksi vaikuttajaksi ja maan jälleenrakentajaksi, joka seurusteli valtionjohdon ja liikkeenjohdon kanssa. Hän oli erittäin tunnettu ja suosittu: hänestä oli tullut profetta omalla maallaan. Tätä huomattavaa suosiota jatkui aina 1960-luvulle, jolloin hänen elämäntyöstään esiintyi ohimenevää kritiikkiä julkisuudessa.⁹⁵ Soraäänät eivät kuitenkaan onnistuneet syrjäyttämään suurmiehen asemaa, jonka Aalto oli ainutlaatuisella elämäntyöllään, puolisoidensa ja kollegojensa tuella sekä kansallisen ja kansainvälisen julkisuuden avulla itselleen, toimistolleen sekä Suomen maakuvalle rakentanut.

- ¹ Matti Rautiola, ”Alvar Aalto ja rakentamisen standardointi,” teoksessa *Alvar Aallon jalanjäljillä*, toim. Petri Laaksonen (Viro: Rakennustieto, 2020), 160.
- ² Jussi Rautsi, ”Alvar Aalto ulos modernismin sillosta,” teoksessa *Alvar Aallon jalanjäljillä*, toim. Petri Laaksonen (Viro: Rakennustieto, 2020), 11.
- ³ John W. Hill, *The Making of a Public Relations Man* (New York: Van Rees Press, 1969), 16.
- ⁴ Janne Hakulinen, *Propagandan käsikirja* (Helsinki: Otava, 1951), 11–16.
- ⁵ William C. Miller, *Alvar Aalto. An Annotated Bibliography* (USA: Carland reference library of the humanities, 1984), 3. Miller sanoo biografiassa, että Aalto piti lehdistötilaisuuksia 1920- ja 1930-luvulla ja oli aktiivinen suhteessa lehdistöön, muttei enää 1950-luvulla.
- ⁶ Elina Melgin, *Propagandaa vai julkisuusdiplomatiaa. Taide ja kulttuuri Suomen maakuvaan viestinnässä 1937–52* (väitöskirja, Helsinki: Helsingin yliopisto, 2014), 85–90, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9779-9>.
- ⁷ Timo Riekon (Alvar Aalto -arkisto) sähköposti tekijälle 8.4.2022.
- ⁸ Eeva-Liisa Pelkonen, *Alvar Aalto. Architecture, Modernity, and Geopolitics* (New Haven and London: Yale University Press, 2009), 29.
- ⁹ Simon Jervis, *Dictionary of Design and Designers* (Middlesex England: Penguin Books, 1984).
- ¹⁰ Elina Melgin, ”Kultakauden muotoilu, modernismin idea ja maapropaganda,” *Ennen ja nyt: Historian tietosanomiat* Vol 18, Nro 3, toim. Virpi Kivioja (2018), <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/108879/63874>.
- ¹¹ Laura Berger, *The building that disappeared. The Viihde Library by Alvar Aalto*, Aalto University publication series. Doctoral dissertations 127/2018 (Helsinki: Aalto University, 2018), 151, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-8073-4>.
- ¹² Göran Schildt, *Näin puhui Alvar Aalto* (Helsinki: Otava, 1997).
- ¹³ Veikko Sariola, ”Sisä-Suomi on 10-vuotias huomenna maanantaina,” *Sisä-Suomi*, 03.12.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1916460?page=1>.
- ¹⁴ ”Suomalainen taidenäyttely Riassa”, *Helsingin Sanomat*, 24.09.1921, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1392622?page=3>.
- ¹⁵ Esim. Jussi Pekkarinen ja Pekka Lähteenkorva, *Ikuisen poudan maa. Virallinen Suomi-kuva 1918–1945* (Helsinki: WSOY, 2008).
- ¹⁶ ”Frankfurt a/M Euroopan ainoa kaupunki, joka on toteuttanut vuotuisen asuntotuotannon verraten suuressa mitassa,” *Uusi Aura*, 03.11.1929, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1770164?page=3>.
- ¹⁷ ”Pikku-uutisia”, *Uusi Aura*, 21.11.1929, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1770120?page=5>.
- ¹⁸ Alvar Aalto, ”T.K. Sallinen,” *Ilta-lehti*, 30.03.1922, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1399494?page=3>;
- ¹⁹ Alvar Aalto, ”Taideteollisuutta Atheneumissa,” *Ilta-lehti*, 18.11.1921, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1399591?page=3>.
- ²⁰ Ilmoitus, *Ilta-lehti*, 18.11.1921, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1399591?page=2>.
- ²¹ ”Tampereen teollisuusnäyttely,” *Ilta-lehti*, 26.05.1922, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1399762?page=1>.
- ²² Göran Schildt, *Alvar Aalto. Elämä* (Jyväskylä: Gummerus, 2007), 190.
- ²³ Pekka Korvenmaa, ”Aalto and Finnish Industry,” teoksessa *Alvar Aalto. Between Humanism and Materialism*, toim. Peter Reed (New York: Museum of Modern art, 1998), 70–92; Harry Charrington, ”We do not need to be so dogmatic,” teoksessa *Alvar Aalto, The Mark of the Hand*, toim. Harrington and Vezio Nava (Helsinki: Rakennustieto, 2011), 56–58.
- ²⁴ ”Tampereen teollisuusnäyttely, Arkkite. A. Aallon antamia tietoja näyttelyn rakennussuunnitelmasta,” *Kaupparehti*, 1.6.1922, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1419320?page=2>.
- ²⁵ ”Kukaan ei ole profeetta omalla maallaan,” *Turun Sanomat*, 11.10.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1932367?page=3>.
- ²⁶ ”E.P. suojeluskuntapiiri oman talon hankkeissa,” *Vaasa*, 30.08.1924, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1509382?page=5>.
- ²⁷ ”Arkkitehtiylioppilaat vaativat Trondheimissa opetuksen järjestämistä funktionalistisen suunnan mukaisesti,” *Uusi Aura*, 04.07.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1938000?page=5>; ”Miten pienviljelijöiden asuntokysymys olisi maassamme ratkaistava?” *Turunmaa*, 06.07.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1931279?page=2>.
- ²⁸ Pelkonen, *Alvar Aalto Architecture, Modernity, and Geopolitics*, 11–31.
- ²⁹ Esim. ”Uiva arkkitehtikongressi käsitteli tutkimuksia kaupungin asemakaavasta,” *Uusi Aura*, 27.8.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1939229?page=1>.
- ³⁰ ”Pienasunnon jättiläisprobleemi arkkitehtityön kunniaakkain tehtävä,” *Turun Sanomat*, 19.08.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1929301?page=1>.
- ³¹ ”Pienasuntonäyttely,” *Helsingin Sanomat*, 30.11.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1828219?page=16>.
- ³² Esim. ”Asemakaavamme eivät täytä ratsionalisoinnista ja inhimillisyyden vaatimuksia. Arkkitehti Alvar Aallon ankara kritiikki,” *Työn Voima*, 19.05.1931, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1934144?page=3>.
- ³³ ”Tukholmasta,” *Helsingin Sanomat*, 22.05.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1827886?page=7>.
- ³⁴ Elina Standertskjöld, ”Modernismin kansainvälinen tausta ja Aallon rationalistiset asuinrakennussuunnitelmat,” teoksessa *Alvar Aalto – modernisti, yhdyskuntasuunnittelija, standardisoinnin kehittäjä*, toim. Sirkka Soukka, seminaarijulkaisu (Kotka: Kotkan kaupunki, 1997), 23.

- ³⁴ ”Kumma näyttely,” *Maaseudun Tulevaisuus*, 15.05.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1127031?page=3>.
- ³⁵ Stanford Anderson, ”Introduction,” teoksessa *Aalto and America*, toim. Stanford Anderson, Gail Fenske ja David Fixler (Singapore: Yale University Press, 2012), 3.
- ³⁶ Aapeli, ”Sirpaleita,” *Uusi Aura*, 22.2.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1937702?page=5>.
- ³⁷ Kaarina Mikonranta, ”Alvar Aalto, Master of Variation,” teoksessa *Alvar Aalto Designer* (Helsinki: Alvar Aalto Foundation, 2014), 82.
- ³⁸ ”Mielenkiintoinen arkkitehtuurinäyttely Berliiniin,” *Turun Sanomat*, 14.10.1931, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1929920?page=2>.
- ³⁹ ”Uivaan kongressiin suomalaisiakin arkkitehtejä,” *Turun Sanomat*, 18.06.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1930649?page=1>.
- ⁴⁰ ”Kirjastotalon paikkakysymys uudelleen esille,” *Karjala*, 27.05.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1856179?page=4>.
- ⁴¹ ”Uusi kirjastotalo korostaa Torkkelin puiston kauneutta,” *Karjala*, 16.05.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1856520?page=4>.
- ⁴² Esim. ”Viipurin uusi kirjastotalo vihitaan tänään,” *Helsingin Sanomat*, 13.10.1935, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1982376?page=14>.
- ⁴³ ”Valoa ja aurinkoa tulee Paimion parantola saamaan runsain määrin,” *Sosialisti*, 15.11.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1917456?page=4>.
- ⁴⁴ ”Pienasuntojen asemakaavakysymys,” *Turun Sanomat*, 14.10.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1929556?page=4>.
- ⁴⁵ ”Nuortuvaa Turku,” *Savo*, 23.10.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1909945?page=4>.
- ⁴⁶ ”Turun lehtimiesvierailun toinen päivä,” *Suomen sosialidemokraatti*, 16.10.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1315123?page=10>.
- ⁴⁷ ”Uusille urille pyritään tuberkuloosiparantolain rakennusmenetelmissä,” *Työn Voima*, 20.05.1931, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1934139?page=1>.
- ⁴⁸ Esim. ”Finländska arkitektter få beställning i Schweiz,” *Hufvudstadsbladet*, 19.06.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1837597?page=1>.
- ⁴⁹ Nina Stritzler-Levine, ”Introduction,” teoksessa *Artek and the Aaltos*, toim. Nina Stritzler-Levine and Timo Riekko (Holland: Yale University Press, 2016), 23.
- ⁵⁰ Esim. Gustaf Strengel, ”Alvar Aalto, Finlands första funktionalist,” *Hufvudstadsbladet*, 12.07.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1835037?page=5>; Gustaf Strengel, ”Sanatoriet i Pemar. Den nya arkitekturens genombrottsverk,” *Hufvudstadsbladet*, 11.06.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1835811?page=13>.
- ⁵¹ ”Kuulumisia,” *Vaasa*, 19.11.1930, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1941553?page=2>.
- ⁵² ”Saksan suurin erikoislehti Suomen rakennustaiteesta,” *Turun Sanomat*, 10.07.1931, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1929852?page=1>.
- ⁵³ Alvar Aallon kirje Sigfried Giedionille, 25.2.1931, AAA25457, Alvar Aalto -säätiön arkisto.
- ⁵⁴ ”Saksan suurin erikoislehti Suomen rakennustaiteesta,” *Turun Sanomat*, 10.07.1931, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1929852?page=1>.
- ⁵⁵ Stritzler-Levine, *Artek and the Aaltos*, 69.
- ⁵⁶ Nimimerkki o-o, ”Arkkitehtien Alvar ja Aino Aallon huonekalunäyttely,” *Uusi Suomi*, 22.04.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1804684?page=13>.
- ⁵⁷ Gustaf Strengell, ”Kokeileva arkkitehti,” *Uusi Suomi*, 12.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1805124?page=21>.
- ⁵⁸ ”Puuhuonekalujen alalla ei ole sataan vuoteen kyetty luomaan mitään uusia muotoja,” *Kaupparehti*, 19.06.1935, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2016797?page=1>.
- ⁵⁹ Harry Charrington, ”Retailing Aalto in London,” teoksessa Stritzler-Levine, *Artek and the Aaltos*, 573–603.
- ⁶⁰ Morton Shandin kirje Alvar Aallolle, 5.2.1932, AA 10753, Aalto -arkisto.
- ⁶¹ Harry Charrington, ”Retailing Aalto in London”, 573–603.
- ⁶² Erkki J. Kinnunen, ”Suomalaiset huonekalut,” *Helsingin Sanomat*, 28.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1831279?page=12>.
- ⁶³ ”Suomalainen huonekalunäyttely avattu Lontoossa,” *Helsingin Sanomat*, 14.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1831202?page=5>.
- ⁶⁴ Esim. ”Suomen taideteollisuus Italian lehdistössä,” *Helsingin Sanomat*, 13.09.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1830749>.
- ⁶⁵ ”Arkkitehti Aalto saanut henkilökohtaisen kutsun,” *Uusi Suomi*, 16.05.1936, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1803067?page=8>; ”Milanon Triennale-näyttely,” *Helsingin Sanomat*, 19.07.1936, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1983081?page=4>.
- ⁶⁶ ”Puuhuonekalujen alalla sataan vuoteen ole kyetty luomaan mitään uusia muotoja,” *Kaupparehti*, 19.06.1935.
- ⁶⁷ Stritzler-Levine, *Artek and the Aaltos*, 72–74.
- ⁶⁸ Esim. ”Suomen osaston valmistelussa vaikeuksia,” *Hämeen Sanomat*, 23.10.1936, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1969409?page=4>.

- 69 ”Suomi suosituksi ja tunnetuksi maailmannäyttelyn avulla,” *Länsi-Savo*, 20.06.1936, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1023630?page=1>.
- 70 Esimerkiksi Helmer Adler, ”Erialaisten maailmankatsomusten näyttelypaviljongit,” *Sosialisti*, 02.07.1937, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2098069?page=5>; ks. myös *Sosialidemokraatti*, 02.07.1937 ja *Uusi Aika*, 03.07.1937.
- 71 ”Finlands paviljong på Expo har invigts,” *Hufvudstadsbladet*, 18.06.1937, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2212223?page=1>.
- 72 Esim. ”New Yorkin maailmannäyttelyyn valmistuessaan Ruotsi kuuntelee turkulaista asiantuntijaa,” *Varsinais-Suomi*, 23.10.1937, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2140682?page=4>.
- 73 ”Maailmannäyttelyjen järjestelyä on Alvar Aalto kritisoinut Tukholmassa,” *Sosialidemokraatti*, 23.10.1937, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1316897?page=2>.
- 74 Leikelluettelot, Kansio 3, AAA 6737, Aalto-arkisto.
- 75 Esim. ”Aalto of Finland Answer Critics of Funtionalism with Really Modern Architehture,” *The Springfield Reublican*, 16.4.1938, Aalto-arkisto.
- 76 Esim. ”New Yorkin näyttely tarpeettoman suuri,” *Ilta-Sanomat*, 27.06.1939, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1992429?page=1>.
- 77 ”Ylistävä lausunto Suomen paviljongista New Yorkissa,” *Helsingin Sanomat*, 16.05.1939, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1986578?page=4>.
- 78 Esim. ”Suomen osasto New Yorkissa valmistuu hyvää vauhtia,” *Helsingin Sanomat*, 6.12.1938, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1986341?page=9>.
- 79 ”Kuuluisa amerikkalainen ’polyteekki’ ja sen suomalainen professori,” *Ilta-Sanomat*, 14.12.1940, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2265190?page=4>.
- 80 Mikko Veräjämäki, ”Keskustelimme Alajärven rantaviivalla Villin Lännen rakennustaiteesta,” *Vaasa*, 25.07.1939, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2137828?page=3>.
- 81 ”Suomen ensimmäinen asunonäyttely avattu,” *Aamulehti*, 8.10.1939, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1953669?page=1>.
- 82 ”Standardisoimislaitosten yhteistoiminta käytiin Suomen ja Ruotsin kesken,” *Aamulehti*, 3.12.1942, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2150223?page=2>.
- 83 ”Suomi saa Norjan kautta yhteyden Jäämerelle,” *Suomen Sosialidemokraatti*, 05.12.1939, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1317647?page=2>.
- 84 ”Planerna på en s.k. Amerika-stad,” *Hufvudstadsbladet*, 12.3.1941, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2235878?page=10>.
- 85 ”Pohjoismainen jälleenrakennusinstituutti tarpeen,” *Uusi Suomi*, 25.11.1943, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1903969?page=5>.
- 86 ”Oulun koskikeskuksen uudelleenmuovailu edellyttää äärimmäistä vastuuntuntoa ja herkkyyttä arkkitehdilta,” *Kaiken*, 7.5.1943, Alvar Aalto -säätien arkisto.
- 87 ”Kokemäenjoen laakson kehitys viittaa siihen, että alueelle muodostuu kaupunkikäsitetä korkeampi yhteiskuntaporras,” *Lalli*, 8.1.1942, Alvar Aalto -säätien arkisto.
- 88 ”Asuntokysymys on polttava probleema,” *Kansan Lehti*, 28.2.1941, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2331426?page=1>.
- 89 Ks. esim. Kirsi Saarikangas, ”Koti, asuminen ja standardi,” teoksessa *Alvar Aalto. Modernisti, yhdyskuntasuunnittelija, standardisoimisen kehittäjä*, toim. Sirkka Suokka, (Kotka: Kotkan kaupunki, 1997), 115–119.
- 90 Viestintään liittyvien käsitteiden historiallisista taustoista lisää esim. Elisa Juholin, *Communicare! Kasva viestinnän ammattilaiseksi*. (Helsinki: MIF, 2013), 22–41.
- 91 Derida Holtzhausen & Ansgar Zerfass, ”Strategic Communication. Opportunities and Challenges of the Research Area,” teoksessa *The Routledge Handbook of Strategic Communication*, toim. Holtzhausen & Zerfass, (New York: Routledge, 2015), 3–17, <https://doi.org/10.4324/9780203094440>.
- 92 ”Finsk arkitektintstitut arbetar på standardisering,” *Dagens Nyheter*, 11.11.1942, Alvar Aalto -säätien arkisto.
- 93 ”Arkkitehtien kunnianosoitus prof. Eliel Saarisen merkkipäivänä,” *Aamulehti*, 21.08.1943, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2150761?page=4>.
- 94 ”Amerikka rakentaa-näyttely avattiin eilen Ateneumissa,” *Uusi Suomi*, 6.1.1945, Alvar Aalto -säätien arkisto.
- 95 Charrington, ”We do not need to be so dogmatic”, 72–73.